

IKONIT, IHMISET JA SOTA

KUVATAITEEN OPETUKSEN TEHTÄVÄPAKETTI

Tehtäväpaketin avulla käydään läpi ikoneihin liittyviä perustietoja ja tutustutaan ikonimaalarin käyttämään piirustustekniikkaan. Annetun tehtävän kautta tekniikkaa sovelletaan oppilaan omassa työskentelyssä. Piirustus-tehtävän voi tehdä esimerkkinä käytetyn kuvan avulla museovierailun aikana. Itse valitun kuvan kanssa työskennellessä tehtävä tehdään museovierailun jälkeen koululla. Tehtäväpaketti on tarkoitettu käytettäväksi oman kuvataiteen opettajan ohjauksessa.

NÄYTTELYYN TUTUSTUMINEN

Työskentelyn aluksi tutustutaan Ikonit, ihmiset ja sota -näyttelyyn, jossa on esillä vuosien 1939–1944 sotien aikana Karjalasta evakuoituja ikoneita. Maalattujen ikonien rinnalla on nähtävänä joitakin ikonipiirustuksia. Piirustukset ovat esipiirustuksia, jollaisen ikonimaalari tekee ennen maalaustyön aloittamista.

IKONIN PIIRTÄMINEN

Maalari ei kopioi mallia kaavamaisesti, vaan piirtää oman yksilöllisen ikoninsa. Maalarin tulee tuntea ikoneihin liittyviä uskonnollisia tapahtumia, johon maalaamista ohjaavat säännöt pohjautuvat. Maalarin on perehdyttävä tarkoin valitsemaansa aihetta koskeviin kirjallisiin tietoihin, sillä ikoniin ei pidä lisätä mitään, millä ei ole perustelua kirkon perinteessä. Jotta ikonin sanoma säilyisi muuttumattomana, on maalaustyössä käytettävä esikuvina vanhoja ikoneita.

Maalari aloittaa piirtämisen siten, että hän ottaa esikuvaksi valitusta ikonista kokonaissommittelun mallin. Hän jakaa esikuvaikonin pinnan tasakokoisiin ruutuihin. Seuraavaksi hän piirtää luonnospaperille samanlaisen ruudukon, jonka avulla esikuvan sommittelu on helppo siirtää omaan piirrokseen. Kun piirtäminen tehdään ruudukon avulla eikä esimerkiksi ”piirtämällä läpi”, maalari luo ikoniinsa oman persoonallisen kädenjälkensä ja hän joutuu jo heti alussa miettimään ikoninsa yksityiskohdat. Tästä kaikesta syntyy kunkin maalarin oma kädenjälki 2000-vuotiseen perinteeseen pitäen sen elävänä. Ikonimaalaria voi verrata soittajiin, jotka soittavat kukin omalla tavallaan samoista nuoteista.

JUMALANÄITI-IKONI

Tämä vanha Jumalanäiti -ikoni kuuluu Suomen ortodoksisen kirkkomuseon kokoelmiin ja se on esillä näyttelyssä.
Kuva: Petter Martiskainen, P&M Image Oy

Vanhan ikonin esikuvan mukaan 2000 -luvulla maalattu Jumalanäidin ikoni. Yksityiskokoelma. Ei näyttelyssä.
Kuva: Henna Hietainen

Kuvan ikoni toimii esimerkkinä, jonka kautta tutustutaan lyhyesti joihinkin tähän ikonityyppiin liittyviin traditioihin. Jumalanäiti-ikoneissa Neitsyt Mariaa kunnioitetaan Kristuksen lihaksitulemisen mahdollistajana. Hänen päällysvaatteensa maalataan lähes kaikissa ikoneissa tummanpunaiseksi. Väri kertoo kilvoittelusta. Alusviitta maalataan puolestaan sinivihreäksi, joka on taivaallisen pyhyden väri ja kertoo ihmisen sisimmässä piilevästä pyhydestä.

Jumalanäidin ikoneihin maalataan aina kolme koristeellista tähteä merkiksi hänen ainaisesta neitsyydestään. Yksi tähti on otsan päällä ja kaksi muuta hartioiden kohdalla. Tässä ikonissa toinen hartioista on Kristus-lapsen takana ja tästä syystä näkyvissä on vain kaksi tähteä.

Tämä Jumalanäidin ikoni kuuluu ryhmään, jota nimitetään Hellyyden Jumalanäidin ikoneiksi. Kaikille tämän ryhmän ikoneille on tunnusomaisena piirteenä äidin ja lapsen välistä rakkautta esiintuova hellä asento. Tässä rakkauden ilmaisussa on kuvassa mukana myös Isä. Jumala on rakkaus. Lapsen poski on painautunut äidin poskea vasten.

TEHTÄVÄ

- Kopioi lehdestä, taidekirjasta, postikortista tms. itsellesi mieluinen kuva esikuvaksi. Tehtävä on helpointa tehdä kun esikuvaksi on valittu kuva, jossa on vähän yksityiskoh-
tia ja jossa on selkeät kontrastit. Tehtävän voi myös tehdä esimerkkinä toimivan Juma-
lanäidin ikonin piirroksen ja valmiin ruudukon avulla. Piirrä valitsemasi kuvan päälle
ruudukko jakamalla kuva ensin neljään osaan ja sen jälkeen vielä pienempiin osiin.
Esimerkissä Jumalanäidin ikonin piirros on jaettu 12 osaan.

- Piirrä tyhjälle paperille samanlainen ruudukko, jonka teit esikuvapiirroksen päälle. On tärkeää, että molemmissa kuvissa ruudukkojen korkeuden ja leveyden suhde on samanlainen. Ruudut ovat siis muodoltaan samanlaisia. Helpointa on kun teet ruudukoista täysin samanlaiset. Esimerkkikuva on korkeudeltaan 18 cm ja leveydeltään 15 cm. Kunkin pienen ruudun leveys on noin 3,7 cm ja korkeus 4,5 cm. Jos teet tehtävän esimerkkinä käytetyn Jumalanäidin piirroksen avulla, niin tee oma piirroksesi seuraavan sivun tyhjään ruudukkoon.

JOS KÄYTÄT ESIKUVANA ESIMERKKINÄ OLEVAA JUMALANÄIDIN IKONIN PIIRROSTA, NIIN PIIRRÄ OMA PIIRROKSESI TÄHÄN RUUDUKKON.

- Jos haluat tehdä omasta kuvastasi esikuvaa suuremman, tee ruudukosta kaksi tai vaikka kolme kertaa suurempi. Esimerkiksi jos Jumalanäidin kuvasta halutaan tehdä kaksi kertaa suurempi, on tyhjän ruudukon korkeus oltava 36 cm ja leveys 30 cm. Vastaavasti jos haluat tehdä pienemmän kuvan, niin tee ruudukosta pienempi. Muista kuitenkin, että tyhjän ruudukon ruutujen korkeuden ja leveyden suhde tulee olla sama kuin esikuvaan piirretyssä ruudukossa, muutoin lopullisesta kuvasta tulee vääristynyt.

- Piirrä lyijykynällä esikuvaksesi valitsema kuva ruuduttamallesi tyhjälle paperille. Hahmottele aluksi kevyesti kokonaissommitelma. Käytä ruudukkoa apunasi siten, että vertaat missä kohdassa kuvan eri osat sijaitsevat suhteessa ruudukon viivoihin. Esimerkiksi missä kaltevuusasteessa nenä on suhteessa pystysuoriin viivoihin jne.
- Ikonimaalari joutuu usein ratkaisemaan joitakin ikonin yksityiskohtia itse. Esikuvana olevasta vanhasta ikonista on voinut ajan kuluessa pudota kokonaisia alueita pois. Jotkut kohdat ovat ehkä tummuneet niin, ettei yksityiskohdista saa selvää. Vanhan ikonin muuttaminen vain vaihtelun vuoksi oman halun mukaan ei ole kuitenkaan sallittua.
- Tehtävää tehdessäsi huomaat, että tämän tekniikan käyttäminen on kaikkea muuta kuin mekaanista kopioimista. Oma persoonallisen kädenjälkesi kautta olet luonut uuden taideteoksen.
- Ikonimaalari jatkaa työskentelyään siirtämällä piirustuksensa liitujauhoseoksella pohjustetulle ikonipohjalle. Piirustuksen taustalle levitetään väripigmenttiä. Piirustus asetetaan pohjan päälle ja piirros toistetaan lyijykynällä. Väripigmentin avulla piirustus siirtyy ikonipohjalle. Tämän jälkeen ääriiviat uurretaan vielä piikillä liitupohjaan ja lopuksi ne vielä vahvennetaan maalaamalla. Kun nämä vaiheet on käyty läpi, aloitetaan varsinainen maalaustyö.

Kazanin Jumalanäidin ikoni. Sakari Pälsin ja Olavi Paavolaisen teksteissä ”kuuluisa Kazanin musta Madonna”, Suomen kansallismuseo. Kuva: Petter Martiskainen, P&M Image Oy

Tekijä:

Museolehtori Marja Louni, Suomen ortodoksinen kirkkomuseo